

KORONABIRUS BIRALA

Koronavirus berriaren transmisioa etetea da kezka eta erronka nagusia

Egunero ehunka orrialde, ehunka ordu betetzen ditu gai batek hedabideetan. Sare sozialak borborka jarri ditu eta kaleko zein etxeko solasetan nagusi da alde handiz. Koronabirusa da, ikusten ez den baina mundua hankaz gora jarri duen izaki mikroskopikoa.

Normala dirudi Covid-19 gaitzari hainbeste leku eta denbora eskaintzea; hala ere, informazio hori guztia zuzena eta egokia al da? Izan ere, informazioa beharrezkoa da, are gehiago fenomeno larri bat gertatzen denean, eskubidea izateaz gainera, oso garrantzitsua baita fenomeno horiei aurre egiteko.

GAITZA

Badakigu, edo badakigula uste dugu, hainbat gauza koronabirusaren gainean; hala ere, funtsezko informazioa datu eta esamesa zurrunbiloan urtuta geratzen da maiz. EHUko “Cam-

JENDARTEA / Xabier Izaga Gonzalez

Covid-19 gaitza eragin duen koronavirus berriak krisia ere eragin du mundu osoan. Pandemiari aurre egiteko informazioarekin batera, desinformazio handia ere zabaltzen ari da nonahi, inoiz baino gehiago, birusaren transmisioa eteteko erronka erraztu beharrean, oztopatu egiten duena.

Koronabirusari aurre egiteko gomendioak Gasteizko kaleetan. Raul BOGAJO | FOKU

pusa” aldizkarian Miren Basaras Mikrobiologia irakasleak argi asko azaltzen du zertan den gaixotasuna eta hari aurrea hartzeko modua “Covid-19 gaixotasunaren borroka, Osasun Publikorako erronka” artikuluan.

Adituek koronavirus berriaren gainean dakitena azaltzen hasten da: «Nahiz eta ez jakin zehatz-mehatz zein animaliatatik eta nola ailegatu den giza-kiengana, guztiz argi dagoena da zoonosia dela, hau da, animalietatik etorritako birusa dela eta gizakiarengan kalte egiteko gai dela. (...) Bizi garen mundu gainpopulatu honetan hainbat faktoreren konbinazioak errazten du animalien birusek gizakiak mehatxatzea. Faktore horien barnean hauexek daude: ingurumeneko aldaketak, hala nola tenperaturaren igoera; gizaki, animalia eta ekosistemen partekatze hurbila munduko hainbat lurraldetan; edo munduko osasun-publiko mekanismo desegokiak».

Izurri beltzak kutsatutako gaixoak artatzen zituzten medikuen janzkera.

HISTORIAKO PANDEMIARIK SUNTSIGARRIENAK

Antzinatetik, ugari izan dira. Giza eta animalia osasunari dago-kionez ez ezik, ondorio nabarmenak izan dituzte arlo sozial, ekonomiko eta politikoan ere, historiaren bilakaeran eragin dutenak. Milioika bizilagun hil dituzte, batzuek eskualde eta are munduko biztanleria

ehuneko esanguratsu batean murrizteraino.

Lerrootan, suntsigarrienen eta haien ondorioen zenbait datu.

ATENASKO IZURRIA

“Peloponesoko gerraren historia” lanean Tuzidides historialariak kontatu zuenez, Etiopian hasi eta Grezia Zaharrera zabaldu zen Atenasko izurri suntsitzailea K.a.

430. urtearen inguruan. Gerra betean, Atenasko hiri-estatuari eraso zion gaitzak, baita, neurri txikiagoan, Espartari eta ekialdeko Mediterraneoko inguru bati ere.

Perikles buru zutela, atenastarrak hiriko harresien atzean gorde ziren; Espartaren aurkako estrategiaren barruan, espartarren garraioa suntsitu eta hornidura moztan zieten aldi bere-

EHUko irakasleak dioenez, oso azkar lortu dute birusaren sekuentziazioa eta identifikazioa, eta diagnostikorako probak egitea. Horri esker, kontrolneurriak abiatu dira; esate baterako, milioika pertsona berrogeialdian jartzea. Gaitzaren hedapenaren gainean, hala dio: «Argi dagoena da XXI. mende honetan epidemiak modu azkarrago eta urrunago hedatzen direla aurreko mendeetan baino, bereziki globalizazioari eta aireko bidaiei esker».

Munduko bazter guztietan jakin zen Txinan egunez egun kutsatu kopuruak gora egiten zuela, eta gero Japonian, Hego Korean, Iranen, European... Beraz, jakina zen Euskal Herrira ere iritsiko zela, eta duela bi aste pasatxo iritsi zen, iritsi zenez.

ZURRUMURRUEN HEDAPEN BIRALA

Sortu zenetik, baina, Covid-19 gaitzaren gaineko benetako informazioarekin batera zurrumurru gehiago iritsi zaizkigu.

Miren Basaras, EHUko Mikrobiologia irakaslea. Aritz LOIOLA | FOKU

Adituen eta instituzioen informazioa baino lehenago zabalitzen baitira, birusa bera baino era biralagoan.

OME Osasunaren Mundu Erakundeak Covid-19ari aurre egiteko gomendioak eman ditu: «Norbera eta besteak babesteko modurik eraginkorrenak hauek dira: eskuak maiz garbitzea, ez-tul egitean ahoa besaurrearekin edo paperezko zapi batekin estaltzea eta ez-tul edo doministiku egiten duten pertsonengandik gutxienez metro bateko distantzian egotea». Baina gomendioak eman ez ezik, birusarekin batera hedatu diren hainbat zurrumurru gezurtatu ere behar izan ditu. Harrigarria? Hala dirudi, egin dituen ohararazpenak irakurrita: kokainak ez du koronabirus berritik babesten, baratzuriak jateak infekzioari aurre egiten laguntzen duen frogarik ez dago, ez-tul edo doministiku egiten duen lagun baten arnas tantatxoek ez dute zortzi metroko irismenik... «Zu-

rumurruen eta desinformazioaren aurkako borroka funtsezkoa da birus horren aurkako borrokan», esan zuen OMEko zuzendari nagusi Tedros Adhanom Ghebreyesusek.

Miren Basarasek lasaitasunerrako argudioak ematen ditu: «Egia da birus honek duen kutsakortasun-maila ez dela oso altua: pertsona kutsatu batek beste bizpahiru kutsatu ahal ditu (...) Gainera, klinikari dago-kionez, koronabirus berri hau kasu gehienetan sintomarik gabekoa da edo sintoma arinak sorrazten ditu, eta bakarrik kasu gutxi batzuetan (%14) larriagoak direnak (pneumoniak, arnas ezintasunak...) eta bere heriotza-tasa ez da oso altua, %2-3koa».

Ez dio, ordea, ez dagoela zertan kezkatu, ezta hurrik eman ere: «Ezezaguna den guztiari beti errespetu bat izan behar zaio. Azaleratzen ari diren infekzioak edo infekzio emergenteak beti mehatxu dira giza eta

an. Hala ere, landa eremuko jende asko ere hirira sartu zen eta gaixotasuna kutsatzeko leku aproposa bihurtu zen Atenas.

Izurrite hark 50.000 eta 300.000 heriotza bitartean eragin omen zituen. Atenasen zeuden lagun herena hil zirela uste da. Tartean, soldadu asko, eta beste askok ihes egin zuten gaixotasunaren beldur. Perikles bera K.a. 429. urtean hil zen, izurriaren beste agerraldi batean. Historialari batzuen ustez, izurriak Atenasi gerra galarazi zion; edonola izanda ere, porrot haren ondorioz, mazedoniarren eta

ondoren erromatarren nagusitasunari bidea zabaldu zitzaion.

JUSTINIANOREN IZURRIA

Ekialdeko Erromatar Inperioari eragin zion Justinianoren izurriak; baita, Konstantinoplari ez ezik, Europako, Asiako eta Afrikako beste lurralde batzuei ere, 541. urte ingurutik. Pandemia behin eta berriz agertu zen Mediterraneoko portuen inguruan, 750. urtera arte gutxi gorabehera, eta bi mende haietan 25 eta 50 milioi lagun artean hil ziren munduan, VI. mendeko populazioaren %13 eta %26 artean.

Ustez izurri bubonikoak eragindako epidemia historiako izurrite handienetakotzat jo izan da. Izurria *Yersinia pestis* izeneko bakterioak sortu zuen, eta gaixotasunaren transmititzailea arratoi beltza izan zen.

Eskuarki kutsaduraren hasiera Afrikako ekialdean kokatu izan dute. Aldiz, azkenaldian egindako azterketa genetikoaren arabera, anduiaren jatorria Txinan egon zitekeen.

Antzinetetik ugari izan dira pandemiak. Milioika lagun hil dituzte, batzuek eskualde eta are munduko biztanleria ehuneko esanguratsu batean murrizteraino

ren jatorria Txinan egon zitekeen.

Europaren historian eragin handia izan zuen izurri hark. Bizantziar Inperioa Kartago eskualdeko bandaloekin, Italiako penintsulako ostrogodoekin eta Sasandar Inperioarekin gerran zegoen, eta izurritearen ondorioak hondamena izan ziren ekonomian, zergen diru-sarrerak murriztuta, merkataritza-jar-

duerak geldiarazita, nekazari-tza jardura zuten eremu handiak suntsituta eta gatazka larriak sortuta. Landa ingurunean eragindako despopulazioaren ondorioz, otarrain izurriteak izan ziren. Halaber, Bizantziar Inperioan eta Europako ekialdean izan ziren galera demografikoek VI. mendeko inbasio eslaviarrak erraztu zituzten.

IZURRI BELTZA

Historiako izurriterik suntsitzaileentzat joa, Eurasiari eragin zion Izurri Beltzak XIV. mendearen erdialdean. European bakarrik 25 milioi pertso-

animalia osasunerako eta, aldi berean, egonkortasun sozialerako eta munduko ekonomiarako». Izan ere, joan den astean ELGE Ekonomia Lankidetzak eta Garapenerako Erakundeak munduko barne produktu gordina aurreikusitakoa baino askoz apalagoa izango dela aurreikusi zuen, beharbada hasiera batean uste zenaren erdia. Eta horrelakoetan ez da inoiz falta izaten edozein egoera baliatzeko prest dagoenik. Espainiako enpresarien buruak Madrilgo Gobernuak aurreko Lan Erreforma bertan behera uzteko asmoaren aurka egiteko aukera ikusi zuen, gaixotasunaren berri jakin baino lehen Lan Erreformen aldaketarekin bat etorri izan balitz bezala.

Kezkatzeko beste motibo bat birusaren genoma RNA motakoa izatea da. «Ikusi egin da mota horretako animalia birusak egun gutxitan %1 baino gehiago alda daitezkeela», nabarmendu du EHUKo irakasleak. Birusak mutazio ahalmena

du, horrenbestez; hala ere, dioenez, oraingoz behintzat, ez da aldatu.

JOERA MAKURRAK

Iritsi da gaixotasuna Euskal Herrira, iragarri moduan, eta uste-kabea iritsi balitz bezalako jokaerak ere sumatu dira, hala ere. Jendearen portaera normala da, itxuraz behintzat. Koronabirusa denon ahotan dago, baina ezin esan ikara sortu duenik. Edonola ere, farmazietan ez dago maskararik, nahiz eta, OMEk dioenez, kutsatuta ez daudenentzat ez duten balio.

Basarasek ere nabarmentzen du informazioaren garrantzia, eta birusaren inguruko krisia hasi zeneko aurreiritziak eta jarrerak makurrak gogorarazi ditu: «Azken bi hilabeteotan informazio asko izan dugu sare sozialetan, baina informazio eza ere egon da. Horrek xenofobia kanpainak bultzatu ditu, birusaren eta jatorrizko lurraldearen artean lurralde-madarikazio bat egongo balitz bezala.

Nekane Murga Osasun sailburua, koronabirusa gai zuen prentsaurreko batean. Endika PORTILLO | FOKU

«Azken bi hilabeteotan informazio asko izan dugu sare sozialetan, baina informazio eza ere egon da. Horrek xenofobia kanpainak bultzatu ditu»

Europara ailegatu denetik, beharbada beste ikuspegi batekin ikusten da. Argi dagoena da birusak eta mikroorganismoak oro har ez direla lurralde batekoak. Mikroorganismoek ez dute nazioen muga geografikorik errespetatzen eta, herrialde batean osasun arazo bat dagoenean, oso erraz hedatu daiteke munduko beste herrialdeetara, osasuna munduko herrialde guztien arazoa baita».

PANDEMIAREN BILAKAERA

Basarasek gaitz honen egoera ezberdinak aurreikusi daitezkeela dio bere artikuluan: «Egun, lehenengo egoeran gaude, euste-neurrien egoeraren barnean, zeinetan noizbehinkako kasu inportatuak ditugun eta ez den aurreikusten tokiko transmisio egonkor bat. Egoera hori gaindituko balitz, bigarren egoerara pasatuko ginateke eta identifikatu gabeko transmisio ugari izango genuke populazioan hainbat kasu detektatuz. Horrek populazioaren mugimen-

natik gora hil omen ziren, biztanleriaren heren bat gutxi gorabehera, eta, Asian eta Afrikan, 40 eta 60 artean.

Yersinia pestis bakterioaren aldaera batek eragindako agerrialdia izan zen, lehenengo Asian eta gero Europan, merkataritza ibilbideen bidez.

Izurrite haren ondorio sozialetan, nabarmentzeko modukoa da juduen aurkako jazarpena. Haiei leporatu zieten epidemia intoxikazioz eta putzuak pozoituz eragin izana. Ondorioz, Europako leku askotan pogrom bortitzen eskutik juduen komunitateak suntsitzen hasi ziren.

Biztanleriaren galera handiak ondorio ekonomiko nabarmenak izan zituen. Adibidez, Europan landutako eremua murriztu egin zen eta nekazaritzako ekoizpenak nabarmen egin zuen behera.

ESPAINIAKO GRIPEA

Beste gripe-epidemia batzuek ez bezala, gazteak eta heldu osasungarri askori eragin zien Espainiako gripeak, baita animaliei ere. Gaixotasuna 1918an agertu zen Ameriketako Estatu Batuetan, ustez, eta urte hartan mutazio bat edo mutazio-talde bat izan zuen, agente infekzioso hilgarria

bihurtu zuena; mutazioa 1918ko abuztuan berretsi zuten Bresten, Ameriketako Estatu Batuetako tropa aliatuen erdiak Lehen Mundu Gerrara sartzen ziren portu frantsesean, hain zuzen. Gerra ez zen epidemiaren eragilea, baina parte hartu zuten tropen mugimendu masiboek hura hedatzea erraztu zuten. Gripeak, edonola ere, eragin handia izan zuen gerran.

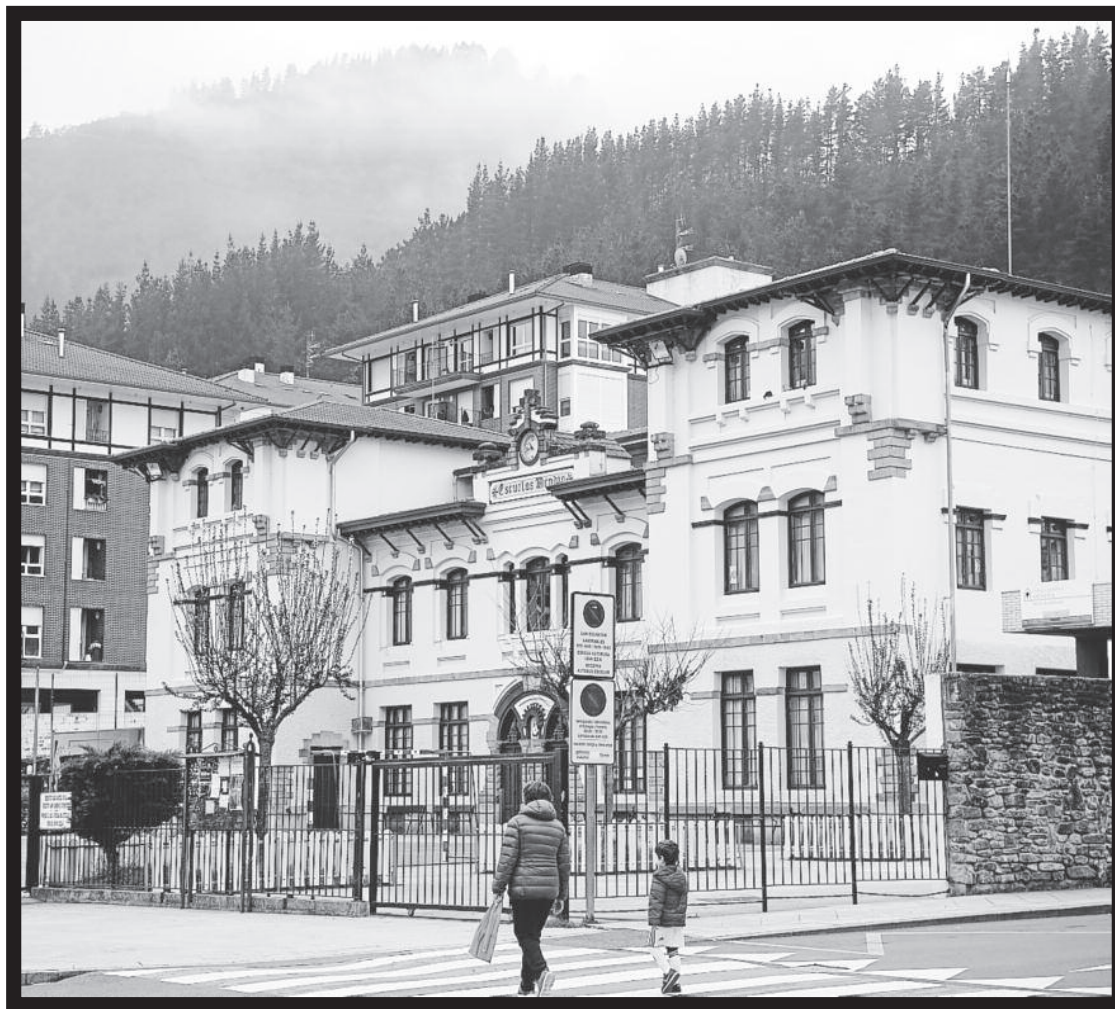
Hildakoen kopurua 50 eta 100 milioi artekoa izan zen mundu osoan zehar. Infektatuen %10etik %20ra bitartean hil ziren, eta garai hartako munduko populazioaren he-

1918ko pandemiako hainbat gaixo, AEBetako instalazio militar batean.

dua murriztea ekarriko luke. Hirugarren egoera batean, transmisioa orokortu egingo litzateke, populazioaren gehiengoa kutsatua egonik. Krisi honen ondoren birusa desager daiteke, duela hamazazpi urte antzeko beste koronabirus batekin (SARS-CoV) gertatu zen moduan. Beste aukera bat litzateke birusa gure artean gelditzea urte-sasoiko patroia jarraituz, bere portaera beste koronabirus batzuenaren berdina izanik, udazkenean eta neguan kaltea eman eta beste sasoietan isilpean gelditu».

EHUko mikrobiologoak martxoaren 5ean idatzi zuen bere artikulua, Euskal Herriko lehen kasuak agertu berri. Astebete pasa joan da ordutik, eta bitartean kutsatuen kasuek nabarmen egin dute gora. Harrengana jo du GAUR8k eta dioenez, Hego Euskal Herrian lehenengo egoera gaingitu da. Hala ere, alarma egoera saihestu behar dela uste du, lagundu beharrean, oztopatu egiten baitu biru-

Balnasedan, Hego Euskal Herri osoan bezala, ikastetxeak itxita daude. Luis JAUREGIALTZO | FOKU

saren aurkako borroka. Herritar askok zenbait supermerkatutako apalategiak hustu dituzte eta horien argazkiak agertu dira sare sozialetan. «Horrek ez du laguntzen, jende askok hori ikus-tean berak ere elikagaiak pilatu beharra duela uste baitu», dio EHUko irakasleak.

ERRONKA, TRANSMISIOA ETETEA

Erronka transmisioa etetea dela dio behin eta berriz Basarasek. Hartarako, instituzioen ardura da informazio oso eta gardena ematea, eta hedabideen ardura informazio hori al bait argien zabaltzea, betiere zerbitzu publiko bat ematen ari diren kontzientziarekin eta ez audientzia handitzeko aukera baliatzeko asmoarekin. Eta gizarte osoaren erronka den aldetik, behintzat, gizarte osoaren ardura ere bada gomendioak betetzea.

Adituak, instituzio publikoak, hedabideak, herritarrek... bakoitzak pentsatu beharra dauka zer egin behar duen eta ondo egingen ari den.

rentsua infektatu zen. Epidemiaren ondorioz, munduko jardun ekonomikoak behea jo zuen eta migrazio mugimenduei nabarmen eragin zien.

BESTE BATZUK

Orain arte aipatuak izan ziren suntsigarrienak, baina beste epidemia eta pandemia asko ere izan dira gaur egun arte.

Baztanga edo nafarrerria antzinako gaixotasuna da. Historian zehar 300 milioi lagun baino gehiago hil dituela uste da. Espainiarrek Amerikara sartu zuten birusa eta herri indigenak sarraskitu zituen. Elgorria ere oso antzinakoa

da, eta milioika lagun hil ditu, 200 inguru.

Tifusa eskuarki intsektuen eta beste artropodo batzuen bidez transmititutako gaixotasuna da. Eskuarki, landa inguruneetan zabaldu da. Lau milioi lagun inguru hil ditu.

XIX. mendean bakterio batek eragindako gaitz bat mundu osoan zabaldu zen: kolera. Mende hartan eta hurrengoan zenbait agerraldi izan zituen eta ondorioz hiru milioi pertsona inguru hil ziren.

1957an, giza gripearen eta hegazti gripearen arteko konbinazio bat agertu zen Asiako hego-ekialdeko kostaldean,

eta azkar hedatu zen lurralde osoan, baita Australiara ere. Milioi bat heriotza eragin zituen. 1968an gripe haren mutazio bat agertu zen.

Hiesa eragiten duen GIB delakoa 1980ko hamarkadan zabaldu zen. Sistema immunologikoari erasotzen dio. Gaixotasun horrek ez du sendabiderik, baina dauden tratamenduek %33 murriztu dute gaixoen heriotza tasa. Gaur

Gaur egun arte hiesak gutxienez 25 milioi heriotza eragin ditu, eta haren beste ondorio nabarmenetakoa gizarteko sektore baten estigmatizazioa izan zen

egun arte gutxienez 25 milioi heriotza eragin ditu, eta haren beste ondorio nabarmenetakoa gizarteko sektore baten estigmatizazioa izan zen.

XXI. mendean agertu diren koronabirusetako bat Arnas Sindrome Akutua eta Larria izan zen. SARS delakoa 2003an agertu zen, Txinan, eta egungo koronabirusaren antzik handiena duena da, %80an haren berdina baita.

Oraingoak eragin duen antzeko ikara sortu zuen epidemia hark, batez ere Pekinen. Baina 773 heriotza baino ez zituen eragin, oraingoak baino askoz hilgarritasun handiagoa zuen arren. OMEk 8.845 kasu zenbatu zituen munduan, eta Europar izandakoetatik bat ere ez zen hilgarria izan.

Hegazti gripea, A gripea, Ebola, Ekialde Ertaineko koronabirusa... Pandemiei aurre egiteko gero eta baliabide gehiago dago, eta uste izatekoa da aurrekoetatik ikasi egin dela. Haren ondorioei aurre egiteko gaitasuna, ordea, ez da horren argia.